

75 שנה ל"תרבות" - הסתדרות עברית לחינוך ולתרבות

TARBUT - HEBREW
EDUCATIONAL AND
CULTURAL ORGANIZATION

495 ■ 6/1994 ■ תמוז התשנ"ד

האידיאה של תנועת "תרבות" הייתה להנחיל תרבות עברית ברוח הציונות והחלוציות בקרב המוני בית ישראל בגולה.

התנועה קמה במזרח אירופה בשלהי מלחמת העולם הראשונה, ולאחר ייצוב הגבולות המדיניים התפשטה ברחבי פולין, בליטא ואף באזורים מסוימים ברומניה. מפעלה המרכזי היה הרשת הגדולה של גני הילדים ובתי הספר העבריים "תרבות", שהקנו לילדים את המורשת העברית לדורותיה ואת ניצני תרבות התחייה הלאומית בארץ-ישראל הנבנית.

בתי הספר העבריים צצו והתפשטו כלהבה ירוקה בערים ובעיירות הקטנות. ההוראה של כל המקצועות, פרט למקצועות הפולניים, הייתה בשפה העברית. עובדה זו הייתה בבחינת מהפכה בחינוך היהודי.

את רעיון "כיבוש בית הספר" הגה בשעתו אחד-העם, מורה הדור, ואילו הצטרפו אוסישקין, ז'בוטינסקי, קלזנר, זלטופולסקי ואחרים. בין מוריה הראשונים של "תרבות" היו של"ג - ש.ל. גורדון (מפרש התנ"ך), יצחק אלתרמן (אביו של המשורר נתן אלתרמן), טשרנו, כהנשטם, ליבושיצקי ואחרים.

רוב בתי הספר "תרבות" הוקמו במזרח פולין, בגלילות וילנה, נובוגרודק, פולסיה, ביאליסטוק, ווהלין וגליציה. במקביל הוקמו גימנסיות עבריות. בשנים 1926-1927 היו בפולין 16 גימנסיות עבריות. בראשית שנות העשרים הוקמו הסמינרים למורים עבריים בוויילנה, בגרודנה ובלבוב. בשנים 1937-1938 למדו במוסדות החינוך של "תרבות" בפולין 42,976 ילדים מכלל ילדי ישראל בפולין. מספר מוסדות חינוך "תרבות" בארץ-ישראל - 267 ומספר המורים בהם - 1400. מכלל התלמידים היהודיים בבתי הספר הפרטיים היו תלמידי "תרבות" 42%. הוצאות הקיום של בתי הספר "תרבות" היו על כתפי ההורים וכמעט ללא סיוע ממשלתי. משכורתם של המורים הייתה זעומה, אך סיפוקם הרחוני היה רב.

בית הספר "תרבות" היה ייחודי בתכניו החינוכיים והלימודיים: מודרני, ארץ-ישראלי, עמלני, חברתי (חברת ילדים, שלטון עצמי) ודו-מיני. במרכז החינוך: פיתוח כוחותיו השכליים, המוסריים והאסתטיים של הילד. תכנית הלימודים כללה גם את המקצועות: זימרה, ציור, שרטוט, התעמלות, מלאכת-יד וגננות. בסמינרים למורים הוקדשה תשומת-לב רבה לעקרון ההמחשה במעבדות ולטיולים בטבע. הסמינרים שאפו לחנך מורה בעל ערכים - אישיות מוסרית.

בית הספר "תרבות" חנך את הילד היהודי על ברכי ההומאניזם הטבוע ביהדות ולאורם של גדולי ההומאניסטים בתרבות העולם. הושם דגש על ערכי הציונות הקונסטרוקטיבית ע"י מערכת מצוות מעשיות. הפעילות למען קרן קיימת לישראל הפכה אמצעי חינוכי רב ערך. שיתוף פעולה בין בתי הספר ובין תנועות הנוער קירבו את נפשו של הילד לארץ-ישראל הנבנית. רעיון העבודה והשפה העברית הוקנו ע"י עבודה ומשחקים.

גישתו היסודית של בית הספר הייתה ברוח העקרון: "חנוך לנער על פי דרכו", ומרכז הכובד של החינוך הועבר אל נשמת הילד, לפיתוח אופיו וחושיו. על-יד בתי הספר "תרבות" הוקמו 425 ספריות עבריות, קורסים ללימוד השפה העברית לבוגרים, חוגי דרמה בעברית ומפעלים תרבותיים אחרים. מרכז "תרבות" הוציא לאור עיתון לילדים "עולמי" וכתב-עת פדגוגי ברמה גבוהה - "אופקים". בית הספר העברי "תרבות" - פרי טיפוחם של ההורים, הציונים ותנועות הנוער, בין שתי מלחמות העולם - היה חזיון מדהים בחינוכותו. הוא היווה ביישובים היהודים מעין מקדש-מעט, נקודת אור וחום, בו מוקדו גאווה ותקווה של המוני היהודים בפולין, שנשאוהו על כתפיהם באהבה ובמסירות נפש עד כלות. חניכי בתי ספר "תרבות" תפסו מקום נכבד בעלייה החלוצית לארץ-ישראל (בשנות השלושים היו 60% מכל העלייה החלוצית) ומקום ייחודי בתנועת המחתרת והמרד, בהנהגתה (אבא קובנר, יצחק צוקרמן, חייקה גרוסמן) ובתנועה הפרטיזנית בימי השואה.

ד"ר שלום חולבסקי

בבול מופיעה תמונה של תלמידים במעבדה לכימיה בגימנסיה העברית בביאליסטוק ותמונה של שיעור בהתעמלות בגימנסיה "תרבות" בוויילנה. בשבל הבול מופיעה תמונה של תלמידי הגימנסיה "תרבות" בעיר רובנה, מחוז ווהלין, פולין. התמונה צולמה בשנה הראשונה לייסוד הגימנסיה (1919). השלט בתמונה מופיע בשלוש שפות: עברית, אוקראינית ופולנית.

תודות:

מר זלמן ליבנה, קיבוץ עין השופט;
גב' נאוה איזין ומר רפאל בלומנפלד, הארכיון לחינוך יהודי בישראל ובגולה על שם אביעזר לין, אוניברסיטת ת"א

"TARBUT"

The goal of the "Tarbut" schools was to inculcate Hebrew culture into the Jewish people in the Diaspora. The movement arose at the end of World War 1, after the stabilization of the border lines in all of Poland, Lithuania and even in parts of Rumania. The central enterprise was the wide-ranging net of kindergartens and Hebrew schools. Tarbut helped the Jewish children acquire the treasures of the Jewish heritage of all generations as well as the blossoming new culture of Eretz Israel.

Hebrew elementary schools shot up and spread in the large cities and the small towns. The language of instruction in all subjects, except Polish, was Hebrew. The latter fact was a revolution in Jewish education.

The idea of "conquering the school" was conceived by Ahad Haam, the spiritual guide of that generation. He was later joined by M. Ussishkin, Z. Jabotinsky, J. Klausner Zlatopolski, etc. Among the first teachers in Tarbut were Sh.L. Gordon (Shalag) - the well known interpreter of the Bible, Itzhak Alterman (the father of the poet Nathan Alterman), Tsharno, Kahanshtam, Leebosheetsky etc.

Most of the Tarbut elementary schools were founded in Eastern Poland, in the districts of Wilno, Nowogrodek, Polessie, Bialystok, Wolyn and Galicia.

At the same time Hebrew high schools were also established. In 1926-1927 there were 16 Hebrew high schools in Poland. In the early twenties, three Hebrew teachers' seminaries were established in Wilno, Grodno and Lwow respectively. In 1937-1938 there were 42,976 pupils in the Tarbut schools and 1400 teachers in 267 institutions. This number amounted to 42% of the total Jewish pupil population in the non-government schools. The financial burden of maintaining the schools was on the parents' shoulders, practically without any government support. The teachers' salaries were meagre. However, their spiritual satisfaction was enormous.

The Tarbut school was unique in its educational content as well as in the subject matter proper, modern in the spirit of Eretz-Israel, based on practical work, self-governed (by the pupils) and co-educational.

The emphasis was on developing the child's intellectual, moral and aesthetic potential. The schools also included such subjects as music, drawing, physical training and various crafts.

In the Teachers' Seminaries much attention was paid to the principle of illustration, both in the laboratories and in the nature studies, by way of outings. It was the objective of the seminary to train teachers of high moral values.

The Tarbut schools educated the children in the spirit of humanitarian values which are implanted in Judaism as well as in the teachings of the great humanitarians of international culture at large.

Emphasis was placed on Zionist, constructivist principles by introducing a series of practical precepts, such as collection for the J.N.F. which became a highly valuable educational project. Cooperation between the schools and the Zionist Youth Movements brought the children spiritually close to the ideals of building up Eretz Israel. The ideals of labour and the revival of Hebrew were acquired through work and play.

The basic approach was in the spirit of "Train the

חותמת - אירוע להופעת הבול
SPECIAL CANCELLATION

lad in the way he ought to go" (Proverbs 22.6) and the emphasis in the educational process was directed towards the child's soul, his character training and his senses.

The Tarbut schools also housed 425 Hebrew public libraries, courses in the study of Hebrew for adults, drama circles and other cultural projects such as publication of a magazine for children named "Olamee" and a pedagogical magazine of a very high standard named "Ofakim". The Tarbut school with the support of parents, the Zionists and their youth movements during the period between the World Wars was a stunning achievement in its vitality. It became a sort of minor sanctity, a source of light and warmth where the pride and hope of large parts of Polish Jewry focused and they bore its burden with devotion on their shoulders to the very end. The graduates of these schools held a prominent position in the Halutz Aliyah (in the 30's they represented 60% of the Halutz Aliyah). They held a most unique position in the underground and Uprising during the Holocaust through its leadership and the partisan movement (Abba Kovner, Itzhak Zuckerman, Haika Grossman).

Dr. Shalom Cholawski

On the stamp are photographs of students in the chemistry laboratory of the Bialystok Hebrew School, and an exercise class at the "Tarbut" School in Wolyn. The tab shows a picture of students at the Tarbut School in Rovno, Wolyn District, Poland. In the photograph, taken in 1919, the year the school was founded, the school's name can be seen in three languages - Hebrew, Ukrainian and Polish.

With thanks to:

Mr. Z. Livne, Kibbutz Ein-Hashofet
Mr. N. Eisen and Mr. R. Bloomenfeld,
The Aviezer Yellin Archives of Jewish Education in Israel and the Diaspora, Tel Aviv University

TARBUT - HEBREW EDUCATION AND CULTURAL ORGANIZATION

Issue: June 1994
Designer: M. Pereg
Size: 40 mm x 25.7 mm
Plate no: 222
Sheet of 15 stamps
Tabs: 5
Printers: Government Printers
Method of printing: Offset

TARBUT - ORGANISATION HÉBRAÏQUE POUR L'ÉDUCATION ET LA CULTURE

Emission: Juin 1994
Dessinateur: M. Pereg
Format: 40 mm x 25.7 mm
No. de planche: 222
Feuille de 15 timbres
Bandelettes: 5
Imprimerie: Presses du Gouvernement
Mode d'impression: Offset

TARBUT - ORGANIZACION HEBREA POR LA EDUCACION Y LA CULTURA

Emission: Junio 1994
Dibujante: M. Pereg
Tamaño: 40 mm x 25.7 mm
No. de plancha: 222
Pliego de 15 sellos
Bandeletas: 5
Imprenta: Imprenta del Estado
Sistema de impresion: Offset

השירות הבולאי

שדרות ירושלים 12, תל-אביב-יפו 68021

Philatelic Service

12 Sderot Yerushalayim, 68021, Tel-Aviv-Yafo